

OLEN SUOMALAINEN

Identiteettipolitiikan jalansija Suomessa on rajallinen

Suomalaisia eniten yhdistävä tekijä on kansallistunne, sillä suomalaisuus nousee ylivoimaisesti kärkeen listalla identiteetin kannalta tärkeistä asioista ja toiseksi tärkeimmäksi asiaksi suomalaiset arvottavat äidinkieltänsä.

Sen sijaan maailmalla ristiriitoja herättäviä asioita, kuten uskontoa, yhteiskuntaluokkaa, ihonväriä, seksuaalista suuntautumista tai politiikkaa, suomalaiset eivät pidä kovin tärkeinä identiteetin rakennuspalikoina.

Siitä huolimatta suomalaiset tunnistavat identiteetteihin liittyviä ristiriitoja eri ryhmien asemassa: enemmistöt ovat etuoikeutettuja, vähemmistöihin koetaan kohdistuvan syrjintää, ja kysymys sukupuolten tasa-arvosta hiertää.

Vaikka syrjinnässä nähdään rakenteellisia piirteitä, suomalaiset kavahtavat rajuja toimia sen kitkemiseksi. Erityisesti sananvapaus on suomalaisille tärkeä arvo, eikä enemmistö ole valmiita sensuroimaan vanhoja teoksia tai poistamaan historiallisia muistomerkkejä.

- ◆ Suomalaisista 87 prosentille suomalaisuus on tärkeä identiteetin osatekijä. Äidinkieli on tärkeä 81 prosentille.
- ◆ Etuoikeutettuja ovat suomalaisten enemmistön mielestä kaupunkilaiset, valkoihoiset ja miehet.
- ◆ Syrjityiksi ihmisryhmiksi enemmistö arvioi vammaiset, etniset vähemmistöt, tummaihoiset, turvapaikanhakijat, sukupuolivähemmistöt, ylipainoiset, maaseudulla asuvat, seksuaalivähemmistöt ja ikääntyneet.
- ◆ Lähes kaksi kolmesta (63 %) turvaksi sananvapauden kaikissa tilanteissa, myös silloin, kun joku kokee tekstin tai muun esityksen häiritseväksi tai loukkaavaksi.

dentiteettipolitiikka on viime vuosina rantautunut Suomeenkin Atlantin yli tullessa tuontitavarana. Sen juuret löytyvät Yhdysvaltojen kansalaisoikeustaistelusta 1960-luvulla, kamppailussa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksista ja feminismin eri aalloista. Identiteettipolitiikka haastaa perinteisen liberaalin suvaitsevaisuuden nostamalla yhteiskunnalliseen keskusteluun eri yhteiskunnallisten ryhmien etuoikeutetut ja syrjityt asemat – ja ennen kaikkea vaateet yhteiskunnassa syrjittyjen ryhmien aseman parantamisesta.¹

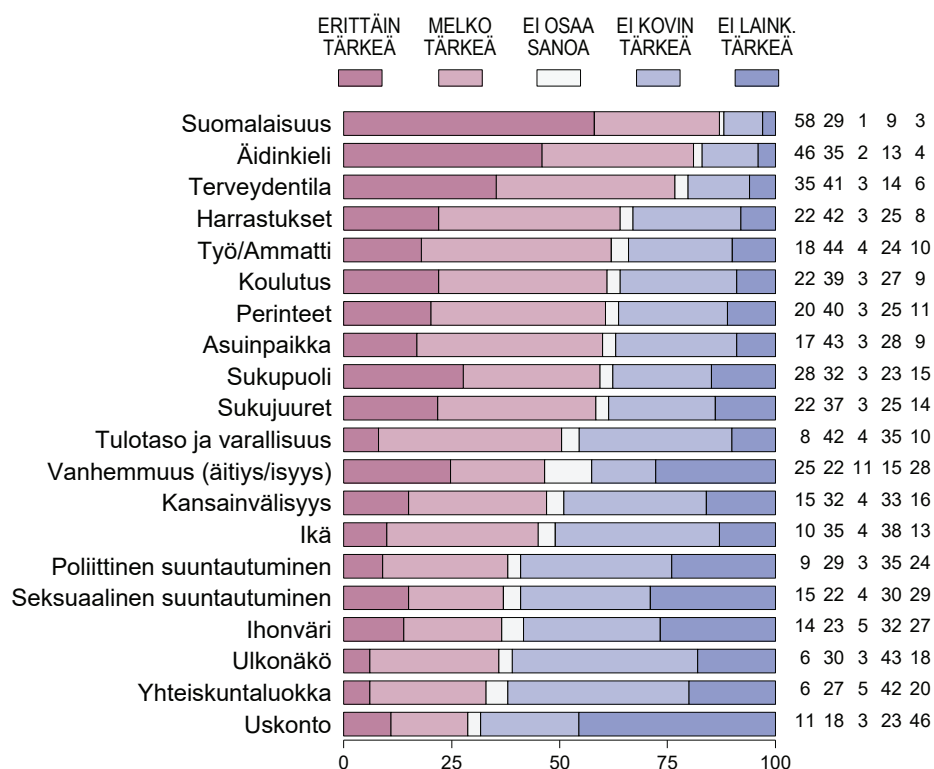
Mutta onko identiteettipoliittisilla seikoilla merkitystä kansalaisille itselleen? Yhdysvalloissa keskustelu on kärjistynyt, ja sen taustalta löytyy vuosisatoja kestänyttä sortoa ja rotuun liittyvää väkivaltaa.² Suomessa ei ole koettu laajamittaisia rotumellakoita, mutta termit kuten woke ja cancel-kulttuuri ovat löytäneet tiensä tännekin. Woke on alun perin tummaihoisten Yhdysvalloissa käytämä termi, jolla on viitattu oman rodullisen asemansa tiedostamiseen. Se on nyttemmin muotoutunut tarkoittamaan laajemmin yhteiskunnassa vallitsevien ristiriitojen ja epä tasa-arvon tunnistamista.³ Cancel-kulttuuri taas liittyy syrjinnän

ehkäisemiseen: syrjiviä mielipiteitä esittäviä ei päästetä esittämään näkemyksiään.⁴ Termeille ei ole vielä vakiintuneita suomenkielisiä käsitteitä, mikä kuvastaa sitä, että kyse on tuontitavarasta. Silti esimerkkejä vaatimuksista väistää (etuoikeutetussa asemassa olevan on syytä olla hiljaa), olla päästämättä syrjiviä näkemyksiä esittäviä lavalle ja lastenkirjojen sensuroinnista alkaa löytyä myös Suomesta.

Poliittiset ristiriidat kumpuavat siitä, että eri yhteiskunnalliset ryhmät kokevat kovin eri tavoin, ketkä yhteiskunnassa oikein ovat syrjittyjä ja ketkä etuoikeutettuja – näin myös Suomessa. Tämä selviää syksyllä 2021 tehdystä EVAn Arvo- ja asennetutkimuksesta. Ottaen huomioon, että ihmisten arvot pysyvät hyvin muuttumattomina yli ajan, voidaan olettaa, että näkemyksissä ei ole syksyn 2021 jälkeen tapahtunut merkittäviä muutoksia.

Tutkimuksessa selvitettiin ensinnäkin sitä, mitä identiteetti ylipäänsä suomalaisille merkitsee. Toiseksi kysyttiin, ketkä Suomessa oikein ovat etuoikeutettuja ja ketkä syrjäytettyjä. Lopuksi kysyttiin suomalaisten suhtautumista sananvapauteen ja joihinkin mahdollisiin keinoihin ehkäistä syrjivien näkemysten esiintymistä.

KUVIO 1. Kuinka tärkeinä oman henkilökohtaisen identiteettinsä osatekijöinä pitää seuraavia asioita? (%)

Suomalaiset kokevat olevansa ensisijaisesti suomalaisia

Identiteettipoliittisessa keskustelussa korostuvat usein syvät jakolinjat erityisesti arvokonservatiivisten ja arvoliberaalien käsitysten välillä. Kysyttäessä oman identiteetin eri osatekijöiden tärkeydestä suomalaiset korostavat kuitenkin pikemminkin suomalaisia yhdistäviä kuin erottavia tekijöitä. Lisäksi eri väestöryhmien identiteettiprofiilit ovat varsin yhteneväisiä. Suomalaisille ylivoimaisesti tärkein identiteetin rakennuspalikka on suomalaisuus ja toisena tulee äidinkieli.

Peräti 87 prosenttia sanoo, että suomalaisuus on tärkeä henkilökohtaisen identiteetin osatekijä, ja vain kymmenesosa (11 %) ei pidä sitä tärkeänä (Kuvio 1). Äidinkieli on vastaavasti tärkeä 81 prosentille, kun 17 prosenttia ei koe sitä tärkeäksi.

Suomalaisten identiteettiä leimaa hyvin voimakas kansallistunne⁵, sillä kansallisuus ja kieli koetaan tärkeiksi riippumatta sukupuolesta, iästä, yhteiskunnallisesta statuksesta, koulutuksesta ja puoluekannasta (ks. väestöryhmittäiset eriteltyt Kuvioliitteessä). Voimakas identifioituminen suomalaisuuteen ei kuitenkaan kerro niinkään poliittisesta kansallismielisyydestä, vaan se heijastaa pikemminkin suomalaisten yleistä tyytyväisyyttä asemaansa nimenomaan suomalaisina. EVAn Arvo- ja asennetutkimuksissa hyvin suuri enemmistö on jo vuosikymmenien ajan katsonut, että ”on onni ja etuoikeus olla suomalainen”, ja syksyn 2021 mittauksessa 84 prosenttia suomalaisista yhtyi tähän käsitykseen.⁶

Toiminta rakentaa identiteettiä

Seuraavina identiteetin rakennuspuiden tärkeysjärjestyksessä tulevat henkilökohtaiseen elämään ja toimijuuteen liittyvät tekijät: terveys, harrastukset, työ ja koulutus. Nämä ovat aiheita, jotka nousevat kyselytutkimuksissa esiin myös silloin, kun suomalaisilta tiedustellaan, millaisia asioita he pitävät elämässään tärkeinä.⁷

Terveydentilaa pitää tärkeänä oman identiteetinsä kannalta kolme neljästä (76 %), ja sen merkitys identiteetille voimistuu iän mukana huomattavasti. Nuorille (18–25-vuotiaille) terveydentila on tärkeä oman identiteetin kannalta vain 55 prosentille, mutta kaikkein vanhemmissa ikäluokissa terveydentila nousee tärkeimmäksi identiteetin määrittäjäksi suomalaisuuden rinnalle. Terveydentila osoittautuu muita selvästi vähemmän tär-

keäksi tekijäksi työttömille (51 %), mutta työttömät erottuvat muutoinkin väestöryhmänä, jonka identiteetin kannalta oikein mikään ei tunnu erityisen tärkeältä lukuun ottamatta suomalaisuutta.

Toimiminen ja tekeminen määrittää identiteettiä varsin voimakkaasti. Harrastuksia omalle identiteetilleen pitää tärkeinä vajaa kaksi kolmasosaa (64 %), työtä tai ammattia 62 prosenttia ja koulutusta 61 prosenttia. Suomalaiset ovat perinteisesti työkeskeistä kansaa, mutta vapaa-ajan ja harrastusten merkityksen kasvusta on saatu merkkejä myös aiemmissa EVAn Arvo- ja asennetutkimuksissa.⁸ Työn merkitys identiteetille ei kuitenkaan ole jäämässä harrastusten varjoon. Näiden tasa-veroista asemaa selittää se, että harrastukset ovat tärkeitä kaikissa väestöryhmissä, mutta työ on luonnollisesti vähemmän tärkeää väestöryhmissä, jotka eivät ole työssä tai opiskele jollekin tietylle alalle.

Työn merkitys identiteetille kasvaa selvästi koulutustason myötä, kuten myös itse koulutuksen merkitys. Koulutuksen merkitys identiteetille on suurinta akateemisen koulutuksen saaneilla ja se on erityisen tärkeää myös 18–25-vuotiaille, yli 65-vuotiaille, ylemmille toimihenkilöille ja opiskelijoille. Kokoomuksen ja SDP:n äänestäjille koulutus on niin ikään keskimääräistä tärkeämpää identiteetin kannalta (ks. *Näistä puolueiden äänestäjien identiteetti on tehty s. 5*).

Oman toiminnan lisäksi identiteettiä määrittävät myös ylisukupolvisuus ja koti. Koulutuksen jälkeen seuraaviksi tärkeimpinä suomalaisten identiteetin osatekijöinä listalla tulevat perinteet ja asuinpaikka, joita molempia 60 prosenttia pitää tärkeinä. Likimain samoihin lukemiin yltävät sukujuuret, joita 59 prosenttia pitää tärkeänä omalle identiteetilleen.

Perinteet ja sukujuuret ovat identiteetin kannalta ikäsidonainen tekijä. Yli 65-vuotiaille perinteet ovat tärkeä identiteetin osa kolmelle neljästä (74 %), mutta 18–25-vuotiaille alle puolelle (45 %). Sukujuuret taas ovat erityisen tärkeitä 56–65-vuotiaiden ikäluokassa (70 %), mutta vielä selvemmin pienten, alle 4 000 asukkaan paikkakuntien ihmisille (78 %).

Puolueiden kannattajaryhmistä keskustan ja perussuomalaisten äänestäjät erottuvat keskimääräistä vahvempina perinteiden ja sukujuurien vaalijoina, kun taas vihreiden äänestäjille nämä kysymykset eivät ole niin tärkeitä identiteetin kannalta.

Naisten identiteetti on miehiä vahvempi

Sukupuoli⁹ on identiteetin kannalta tärkeä 60 prosentille. Sen merkitys vähenee iän kasvaessa, mutta kasvaa koulutustason myötä. Naisille (65 %) sukupuoli-identiteetti on paljon tärkeämpi kuin miehille (56 %). Sukupuoli-identiteetin tärkeys onkin merkittävin yksittäinen miesten ja naisten identiteettejä erottava tekijä (Kuvio 2).

Kun tarkastellaan naisten ja miesten näkemysten eroja, havaitaan, että oman sukupuolen ohella naiset määrittävät miehiä vahvemmin identiteettiään myös terveydentilan, ulkonäön, sukujuurten, asuinpaikan ja koulutuksen kautta. Miehille puolestaan hieman tärkeämpiä tekijöitä ovat poliittinen ja seksuaalinen suuntautuminen. Naisilla on vastausten perusteella ylipäänsä vahvempi kosketus omaan identiteettiinsä kuin miehillä.

Naisten ja miesten keskimääräiset eroavaisuudet asenteissa tarjoavat mielenkiintoisen näkökulman naisten ja miesten asenne-eroihin suhteessa identiteettipoliittisiin kysymyksiin (ks. ss. 11–14). Naisille korostuvat identiteetin tekijöinä miehiä enemmän ulkoapäin tunnistettavat henkilökohtaiset ominaisuudet (sukupuoli, terveys, ulkonäkö). Miehille tärkeämmät poliittinen ja seksuaalinen suuntautuminen eivät näy välttämättä ulospäin. Näiden lisäksi myös yhteiskuntaluokka

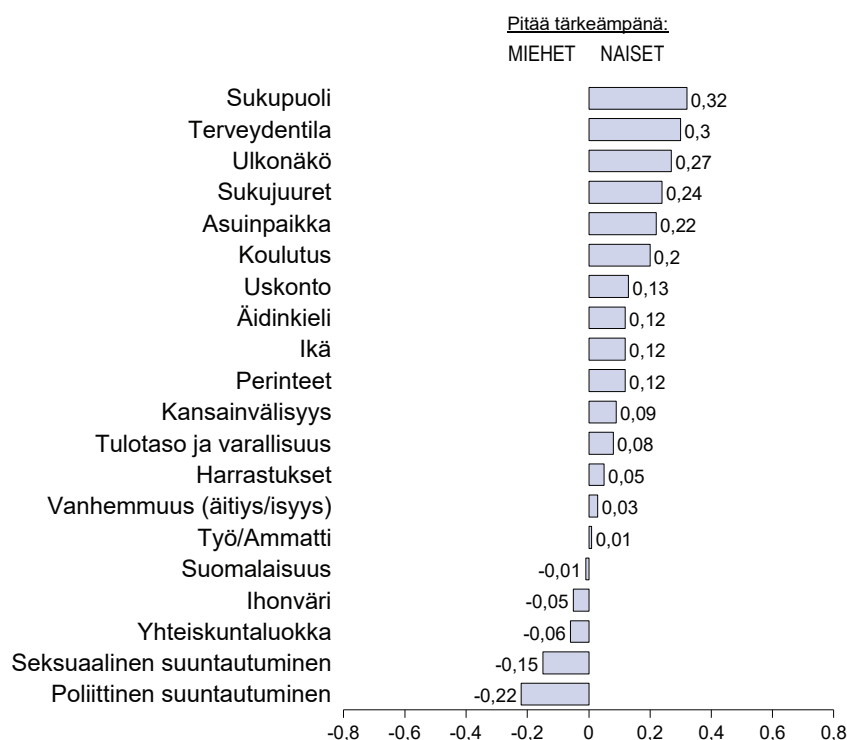
on aavistuksen vahvempi tekijä miesten kuin naisten identiteetille. Myös yhteiskuntaluokka liittyy enemmän omaan kokemukseen kuin ulkoiseen olemukseen.

Status kiinnostaa lähinnä porvareita

Edellä luetellut identiteetin osatekijät yhdistävät kansalaisia varsin laajasti. Listan muiden tekijöiden kohdalla havaitaan väestöryhmittäin enemmän vaihtelua niiden tärkeydessä. Tämä tekee niistä kiinnostavia identiteettipolitiikan kannalta, vaikka ne näyttäytyisivätkin keskimääräistä vähemmän tärkeinä koko väestön tasolla.

Puolet (50 %) pitää tulotaso ja varallisuutta tärkeänä oman identiteettinsä osatekijänä, mutta 45 prosenttia ei pidä. Väestöryhmittäisessä tarkastelussa tulotaso ei erottele eri väestönosia kovinkaan voimakkaasti, mikä kieli suomalaisen tasa-arvohakuisuudesta.¹⁰ Tulotason ja varallisuuden merkitys identiteetille korostuu vain vähän koulutuksen ja sosioekonomisen aseman kohotessa, eikä tulotaso vaikuta olevan keskeinen osa identiteettiä missään väestöryhmässä (Ks. kuvioliite). Keskimääräistä tärkeämpää tulotaso ja varallisuus on ylemmille toimihenkilöille (67 %) sekä kokoomuksen (72 %) ja Liike Nytin (70 %) äänestäjille (ks. *Näistä puolueiden äänestäjien identiteetti on tehty s. 5*).

KUVIO 2. Oman identiteetin osatekijöiden tärkeys: miesten ja naisten arviointien erot (asteikkokeskiarvojen erotukset)

Vanhemmuus on tärkeää 47 prosentille suomalaisista, mutta 43 prosentille ei ole. Ikäryhmittäisistä vastauksista (ks. Kuvioliite) voidaan päätellä, että lapsen saaminen ja vanhemmaksi tuleminen luo identiteettiä uuden vahvan ulottuvuuden, jonka tärkeys vain kasvaa iän karttuessa. Vanhemmuus on yhtä tärkeä identiteetin osatekijä sekä miehille että naisille, mutta muilta osin väestöryhmittäisissä vastauksissa ilmenee paikoin suurtakin vaihtelua, jonka takana ovat lähinnä erot ryhmien ikärakenteissa ja täten äitien ja isien edustuksessa niiden sisällä.

Kansainvälisyys on tärkeä osa identiteettiä 47 prosentille suomalaisista, mutta puolet (49 %) ei pidä sitä itselleen tärkeänä. Johdonmukaisemmin kansainvälisyyden tärkeyttä selittää asuinpaikka. Kansainvälisyys on olennaisempi kaupunkiväestön kuin pienemmällä paikkakunnilla asuvien identiteetille. Eniten painoa kansainvälisyydelle antavat kristillisdemokraattien¹¹ kannattajat (72 %), yli 65-vuotiaat (62 %) sekä kokoomusta äänestävät (60 %). Liike Nytiä¹² (73 %) ja perussuomalaisia (71 %) äänestävät erottuvat puolestaan ryhmänä, joille kansainvälisyys ei ole tärkeää.

Tuloskuvaajan (ks. Kuvio 1 edellä) alapäässä ovat ne identiteetin osatekijät, jotka eivät ole tärkeitä osatekijöitä enemmistön identiteetille. Tällaisia ovat ikä (45 % pitää tärkeänä), poliittinen

suuntautuminen (38 %), seksuaalinen suuntautuminen (37 %), ihonväri (37 %), ulkonäkö (36 %), yhteiskuntaluokka (33 %) ja uskonto (29 %). Kyseisiä tekijöitä on suomalaisessa kulttuurissa perinteisesti totuttu pitämään henkilökohtaisina asioina, joista ei tehdä suurta numeroa. Suvaitsevaisuuden on katsottu turvaavan jokaiselle mahdollisuudet toteuttaa itseään ja elää valitsemallaan tavalla.

Edellä mainittujen identiteetin osatekijöiden tärkeyden väestöryhmittäisessä tarkastelussa ilmenee, että niiden merkitys kuitenkin korostuu yhden tai muutaman väestöryhmän kohdalla (ks. Kuvioliite). Uskonto on hyvin tärkeä identiteetin rakennuspalikka kristillisdemokraattien äänestäjille (90 %), mutta ei enemmistölle missään muussa väestöryhmässä. Ikä on tärkeä asia nuorille 18–25-vuotiaille (70 %) ja opiskelijoille (67 %). Ulkonäkö on niin ikään varsin tärkeä tekijä 18–25-vuotiaille (55 %) ja opiskelijoille (56 %), mutta sen merkitys vähenee iän kasvaessa.

Yhteiskuntaluokan tärkeys korostuu hieman muita enemmän koulutustason kasvaessa ja vähenee iän kasvaessa, mutta on muita tärkeämpi lähinnä kokoomuksen (50 %) ja RKP:n (47 %) äänestäjille (ks. *Näistä puolueiden äänestäjien identiteetti on tehty*). Poliittinen suuntautuminen on tärkeää vasemmistoliiton äänestäjille (68 %),

Näistä puolueiden äänestäjien identiteetti on tehty

Kuuden suurimman puolueen äänestäjäryhmien välillä on painotuseroja siinä, mitä niihin kuuluvat kokevat tärkeäksi oman identiteettinsä kannalta. Eroja voidaan tarkastella vertailemalla kunkin ryhmän mielipiteen poikkeamaa asteikon neutraalista arvosta (ks. Liitekuviot 1 ja 2). Useimpien identiteettitekijöiden kohdalla puolueiden kannattajaryhmien erot jäävät maltillisiksi.

Keskustan äänestäjien kohdalla painottuvat erityisesti suomalaisuus, äidinkieli, sukujuuret, perinteet, uskonto, vanhemmuus ja terveydentila. Puolueen äänestäjien identiteettiprofiilia voisi kuvailla konservatiiviseksi.

Perussuomalaisten kannattajien identiteettiprofiilissa painottuvat niin ikään suomalaisuus, äidinkieli, sukujuuret, perinteet ja uskonto, mutta myös ihonväri, sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuminen, jotka ovat perussuomalaisille tärkeämpiä kuin muita puolueita äänestäville.

Kokoomuksen äänestäjille muita äänestäjäryhmiä tärkeämpiä tekijöitä ovat tulotaso ja varallisuus, kansainvälisyys, työ ja ammatti, yhteiskuntaluokka, koulutus ja

asuinpaikka. Kokoomuksen äänestäjiä yhdistää status. Puolueen äänestäjien identiteettiprofiilin perusteella voikin todeta, että kokoomus on äänestäjäkuntansa perusteella ainoa luokkapuolue.

SDP:n äänestäjät osoittautuvat identiteetiltään keskittien kulkijoiksi. SDP:n kannattajien laimeahkon identiteettiprofiilin kärkitekijöiksi nousevat terveydentila, harrastukset ja koulutus.

Vihreiden kannattajien identiteettiprofiili kielii arvoliberalismista ja myös puolueen äänestäjäkunnan nuoruudesta. Suomalaisuudella, äidinkielellä, uskonnolla, perinteillä, sukujuurilla, asuinpaikalla, yhteiskuntaluokalla, terveydellä ja vanhemmuudella on vihreitä äänestävien identiteetissä vähemmän sijaa kuin muiden puolueiden kannattajilla. Muista äänestäjäryhmistä tärkeämpiä tekijöinä erottuvat ulkonäkö ja osin kansainvälisyys.

Vasemmistoliiton äänestäjien identiteettiprofiili on varsin lähellä vihreiden profiilia. Vasemmistoliiton kannattajien identiteetille leimallisen tärkeitä ovat poliittinen suuntautuminen sekä harrastukset.

mutta keskimääräistä tärkeämpää myös perussuomalaisten (52 %) ja vihreiden (50 %) kannattajille.

Kaiken kaikkiaan identiteetin osatekijöiden väestöryhmittäiset erittelyt eivät anna viitteitä suurista identiteettiin liittyvistä, saati identiteettipoliittisista jännitteistä, joskin on huomioitava, etteivät EVAn Arvo- ja asennetutkimusten väestöryhmittäiset erittelyt kata erilaisten identiteetivähemmistöjen kenttää.

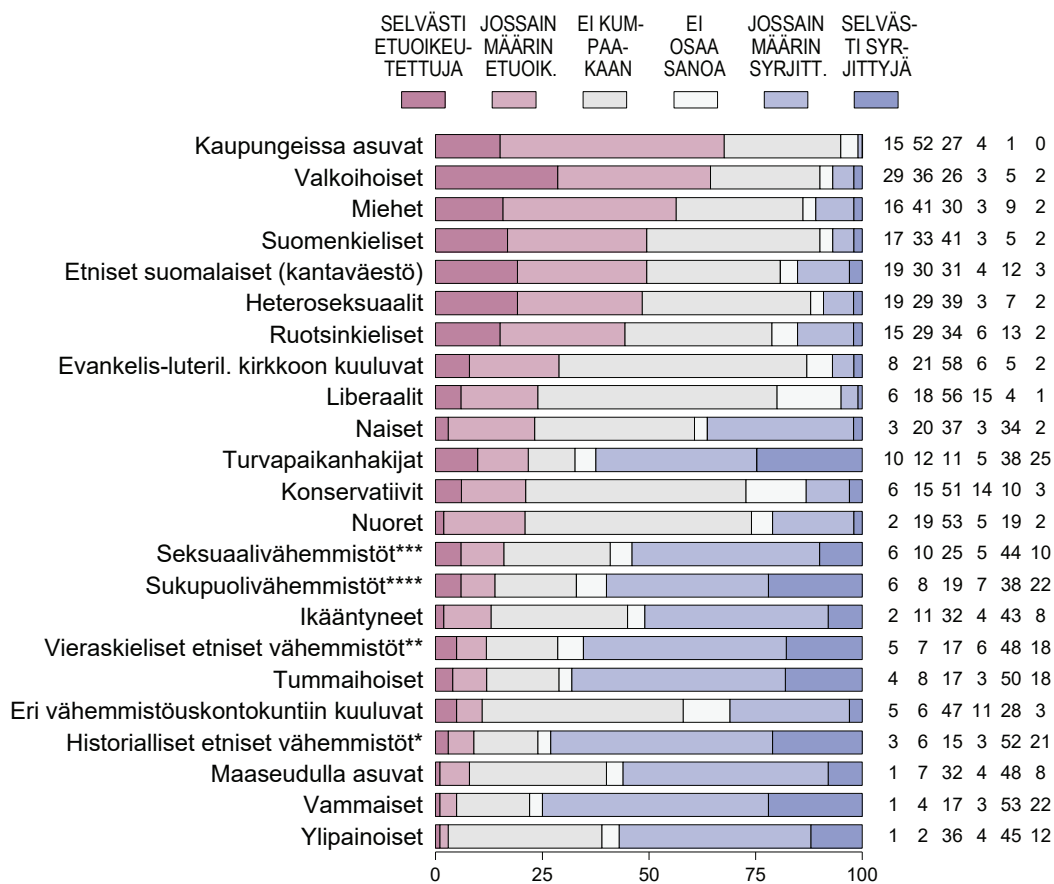
Kiinnostava yksityiskohta liittyy kuitenkin ihonvärin merkitykseen omalle identiteetille. Enemmistö ei pidä sitä olennaisena, mutta joukosta poikkeavat omaa ihonväriään identiteetilleen selvästi keskimääräistä tärkeämpänä pitävät perussuomalaisten (56 %) ja Liike Nytin (54 %) äänestäjät sekä ammattikoulun käyneet (49 %). Näiden väestöryhmien varsin nuiva suhtautuminen maahanmuuttoon¹³ sisältää näin ollen myös identiteettipoliittisia aineksia.

Kaupunkilaiset ovat etuoikeutettuja

Edellä nähtiin, että suomalaisten identiteettiprofiilissa painottuvat voimakkaasti väestöä yhdistävät tekijät. Samalla väestöryhmien väliset identiteettierot jäävät maltillisiksi, eikä henkilökohtaisten ominaisuuksien (esim. ikä, seksuaalinen suuntautuminen, ihonväri, ulkonäkö tai uskonto) varaan rakentuvia identiteettitekijöitä pidetä erityisen tärkeinä omalle identiteetille. Tältä pohjalta voidaan olettaa, että suomalaiset ovat varsin suvaitsevaisia ja valmiita antamaan tilaa identiteettien moninaisuudelle.^{14, 15}

Toisaalta enemmistön suvaitsevaisuus voi myös peittää alleen yhteiskunnallisia tai kulttuurisia rakenteita, jotka syrjivät joitain väestöryhmiä tai suosivat joitain ryhmiä toisten kustannuksella. On myös mahdollista, että enemmistö ei välttämättä edes tiedosta tapahtuvaa syrjintää, saati etuoikeutettua asemaansa. Tätä monitahoista aihetta

KUVIO 3. Missä määrin seuraavien väestöryhmien voi mielestäsi katsoa olevan suomalaisessa yhteiskunnassa etuoikeutetussa tai syrjityssä asemassa? (%)

* Historialliset etniset vähemmistöt (esim. romanit ja saamelaiset)
 ** Vieraskieliset etniset vähemmistöt (ensimmäisen tai useamman polven maahanmuuttajat)
 *** Seksuaalivähemmistöt (esim. homot, lesbot, biseksuaalit tai muut seksuaalivähemmistöt)
 **** Sukupuolivähemmistöt (esim. transihmiset tai intersukupuoliset)

lähestyttiin EVAn Arvo- ja asennetutkimuksessa pyytämällä suomalaisia arvioimaan 23 ihmisryhmän kohdalla, missä määrin ryhmät ovat yhteiskunnassamme etuoikeutetussa tai syrjityssä asemassa (Kuvio 3).

Suomalaiset ottavat haastavaan aiheeseen kantaa verraten varmallalla kädellä. Ryhmistä seitsemän osoitetaan enemmän tai vähemmän etuoikeutetuiksi, kymmenen syrjityksi, viiden asema katsotaan neutraaliksi (ei etuoikeutettu, eikä syrjitty) ja vain yhden asema jää epäselväksi. Arvioita hallitsee myös tietty maltillisuus, sillä mitään ryhmää ei pidetä selvästi etuoikeutettuna tai syrjittynä.

Etuoikeutettuja ovat suomalaisten enemmistön mielestä kaupunkilaiset (67 % mielestä etuoikeutettuja), valkoihoiset (65 %) ja miehet (57 %). Varsin laajalti etuoikeutetuiksi koetaan myös suomenkieliset (50 % pitää etuoikeutettuina), etniset suomalaiset eli kantaväestö (49 %), heteroseksuaalit (48 %) ja ruotsinkieliset (44 %).

Osan ryhmistä enemmistö asettaa neutraaliin asemaan, eikä siis pidä niitä etuoikeutettuina eikä liioin syrjittyinä. Tällaisia ovat evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvat (58 % arvioi aseman neutraaliksi), liberaalit (56 %), konservatiivit (51 %) ja nuoret (53 %). Lähes puolet (47 %) katsoo, että myös eri vähemmistöuskontokuntiin kuuluvien asema on neutraali, joskin vajaa kolmasosa (31 %) katsoo, että vähemmistöuskontokuntiin kuuluvia syrjitään ainakin jossain määrin.

Liberaalien ja konservatiivien sekä eri uskonto-kuntien suhteellisen tasapainoiseksi koettuja asemaa voidaan pitää myönteisenä asiana yhteiskunnallisen keskusteluilmapiirin kannalta, sillä maailmalla identiteettipoliittiset kiistat leimahtavat usein arvokysymysten ja uskonasioiden tiimoilta.

Vastaavaa tasapainoa ei kuitenkaan löydy identiteettipoliitikalle niin ikään alttiin sukupuolten tasa-arvon väliltä, sillä naiset jäävät kysymyssarjassa ainoaksi ryhmäksi, jonka asema jää avoimeksi. Vajaa neljäsosa (23 %) arvioi heidän ase-

mansa etuoikeutetuksi, 37 prosenttia neutraaliksi ja yhtä moni (36 %) syrjityksi. Näkemysten hajautuminen johtuu siitä, että miehet ja naiset näkevät asian kovin eri tavoin.

Miesten ja naisten olisi syytä keskustella keskenään enemmän, sillä heidän näkemyksensä toistensa asemista eivät mene yksiin. Yhtä mieltä sukupuoliryhmät ovat vain siitä, etteivät naiset ole etuoikeutettuja. Miehistä 28 prosenttia ja naisista viidesosa (19 %) pitää naisia etuoikeutettuina. Naisista lähes puolet (47 %) kokee naisten aseman syrjityksi, mutta miehistä vain 26 prosenttia on samaa mieltä (ks. Kuvioliite).

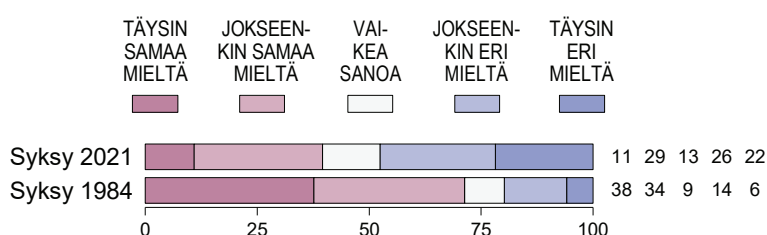
Miesten aseman kohdalla naisista kolme neljäsosaa (75 %) pitää miehiä etuoikeutettuina, mutta miehistä vain 40 prosenttia katsoo miesten olevan asemansa etuoikeutettuja. Siinä missä viidesosa (18 %) miehistä pitää asemaansa syrjittynä, eivät naiset allekirjoita tätä käsitystä alkuunkaan (3 %).

Näkemyksien miesten ja naisten asemasta yhteiskunnassa on myös politisoitunut kysymys, sillä vasemmistopuolueiden (vasemmistoliitto, vihreät, SDP) äänestäjät kokevat miesten aseman selvästi etuoikeutetuksi ja vastaavasti muita enemmän naisten aseman syrjityksi. Tämä johtuu suurelta osin siitä, että puoluekannatus on sukupuolittunut: naiset äänestävät useammin vasemmistopuolueita kuin miehet ja oikeistopuolueiden kohdalla asian laita on toisinpäin.

Käsitykset sukupuolten tasa-arvon tilasta säilyvät vahvasti jakautuneina, kun asiaa lähestytään eri näkökulmista. 40 prosenttia suomalaisista katsoo, että naiset ovat yhteiskunnassamme alempiarvoisessa asemassa, mutta lähes puolet (48 %) ottaa asiaan vastakkaisen kannan (Kuvio 4).

Naisten enemmistö (57 %) pitää oman sukupuolensa asemaa alempiarvoisena, kun taas miehistä kaksi kolmesta (65 %) torjuu teesin. Käsityksessä havaitaan kuitenkin valtava muutos, kun sitä verrataan Arvo- ja asennetutkimuksessa liki neljäkymmentä vuotta sitten saatuun tulokseen.

KUVIO 4. "Naiset ovat yhteiskunnassamme alempiarvoisessa asemassa" (%)

Vuonna 1984 peräti 72 prosenttia katsoi, että naiset ovat alempiarvoisessa asemassa yhteiskunnassa.

Osittain muutosta selittänee se, että pitkällä ajanjaksolla sukupuolten tasa-arvo on kohentunut.¹⁶ Enemmistö (52 %) suomalaisista arvioikin, että naiset ja miehet ovat Suomessa nykyisin riittävän tasa-arvoisia (Kuvio 5). 38 prosenttia kokee, että tasa-arvossa on vielä kehitettävää. Toisaalta näkemykset ovat pysyneet yllättävänkin vakaina yli ajan, sillä 53 prosenttia piti tasa-arvoa riittävänä jo vuonna 1994.

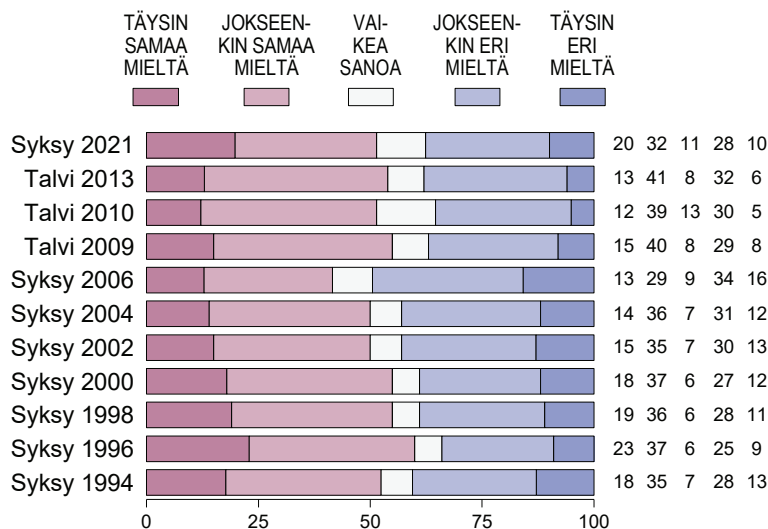
Asenteiden pysyvyys koko väestön tasolla näyttäisi johtuvan siitä, ettei keskeisessä jakolinjassa miesten ja naisten välillä ole juuri tapahtunut liikettä: miesten enemmistö (69 %) ei tunnista naisten kokemaa sukupuolten tasa-arvon ongelmaa. Naisista tasa-arvoa riittävänä pitää vain reilu kolmasosa (35 %), mutta enemmistö (53 %) ei pidä. Merkkejä siitä, että sukupuolten tasa-arvo olisi aiheena ehtymässä ei kuitenkaan saada. Vain

vähemmistö (40 %) kokee, että sukupuolten tasa-arvosta puhutaan nykyään aivan liikaa (Kuvio 6). Toista mieltä on 44 prosenttia.

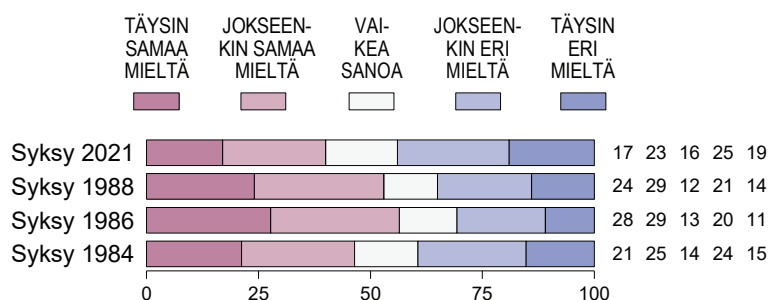
Nyt saatujen näkemysten peilaaminen 1980-luvulla saatuihin vastauksiin kertoo, että vähättelevä asennoituminen sukupuolten tasa-arvoa koskevaan keskusteluun on tänään selvästi silloista vähäisempää. Vielä vuonna 1988 enemmistö (53 %) koki, että sukupuolten tasa-arvosta puhutaan liikaa. Näkemyksiin on saattanut osaltaan vaikuttaa viime vuosien me too -keskustelu, joka on tuonut globaalisti esille miesten naisia kohtaan harjoittamaa seksuaalista ja sukupuoleen perustuvaa häirintää.

EVAn vuoden 2020 Arvo- ja asennetutkimuksessa 10 prosenttia naisista ilmoitti kokeneensa omakohtaisesti kiusaamista tai hyväksikäyttöä.¹⁷ Vaikka tällaisista kokemuksista raportoivat lähes samassa määrin myös miehet (7 %), ovat naisten kokemukset useammin sukupuolittuneita. 43 prosenttia kokee, että sukupuolten tasa-arvon suurin

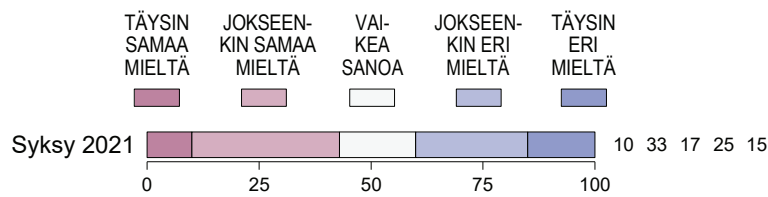
KUVIO 5. "Naiset ja miehet ovat Suomessa nykyisin riittävän tasa-arvoisia" (%)

KUVIO 6. "Sukupuolten tasa-arvosta puhutaan nykyään aivan liikaa" (%)

KUVIO 7. ”Sukupuolten tasa-arvon suurin ongelma on kulttuurissa ja puheissa piilevä miesten vähättelevä suhtautuminen naisiin” (%)

ongelma on kulttuurissa ja puheissa piilevä miesten vähättelevä suhtautuminen naisiin (Kuvio 7). Toista mieltä on kuitenkin lähes vastaava osuus (40 %). Naisten enemmistön (58 %) mielestä kysymys kiteytyy juuri tähän ongelmaan, kun miehistä vain 29 prosenttia tunnustaa vian olevan itsessään.

Vähemmistöt ovat syrjittyjä

Vaikka naisten asema jää avoimeksi, sama ei päde loppuihin kymmeneen ryhmään, joiden asema arvioidaan syrjityksi (ks. kuvio 3 edellä). Selvimmin syrjityiksi arvioidaan vammaiset (75 % arvioi aseman syrjityksi), historialliset etniset vähemmistöt kuten romanit ja saamelaiset (73 %), tummaihoiset (68 %), vieraskieliset etniset vähemmistöt kuten maahanmuuttajat ja heidän jälkeläisensä (66 %) sekä turvapaikanhakijat (63 %). Lisäksi enemmistö pitää syrjittyinä myös sukupuolivähemmistöjä (60 %), ylipainoisia (57 %), maaseudulla asuvia (56 %), seksuaalivähemmistöjä (54 %) ja ikääntyneitä (51 %).

Syrjityiksi arvioiduille ihmisryhmille tyypillisiä ovat niihin kuuluvien keskimääräistä heikommät lähtökohdat, jotka voivat liittyä henkilökohtaisiin ominaisuuksiin (ylipaino, ikä, vammat), vaikeuksiin sopeutua yhteiskuntaan erilaisen kulttuurin sekä puutteellisen kielitaidon tai koulutuksen takia, mutta myös muiden väestöryhmien ennakkoluuloisiin tai avoimen torjuviin asenteisiin.

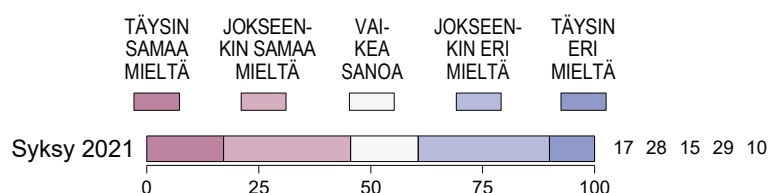
Syrjittyjen ryhmien joukossa huomion kiinnittyi maaseudulla asuviin, joita pidetään varsin laa-

jalti syrjittynä ryhmänä samalla kun kaikkein etuoikeutetuimmaksi ryhmäksi suomalaiset arvioivat kaupungeissa asuvat. Kun suomalaisilta kysyttiin Arvo- ja asennetutkimuksessa keväällä 2022 eriarvoisuudesta, kaikkein suurin eriarvoisuus paikantui suomalaisten mielessä juuri kaupunkien ja maaseudun välille.¹⁸ Vaikka kantaväestöä pidetään selvästi etuoikeutettuna ryhmänä, voi maaseutu- väestön asema kärjistyä tulevaisuudessa poliittisena kysymyksenä, johon ei ole toistaiseksi kiinnitetty riittävästi huomiota.

Syrjinnän suurimmat ongelmat näyttäisivät kuitenkin kiteytyvän etnisen syrjinnän ympärille, sillä neljä viidestä kaikkein syrjityimmistä ryhmästä erivät etnisesti suomalaisuudestaan ja äidinkielestään ylpeästi kantaväestöstä. Käsitukset kuitenkin jakautuvat kysyttäessä, tarjoaako Suomi heille reilut menestyksen eväät. 45 prosenttia katsoo, että etnisiin vähemmistöihin kuuluvilla on kantaväestön veroiset mahdollisuudet edetä elämässään, mutta melkein yhtä moni (39 %) on eri mieltä (Kuvio 8).

Käsitukset jakautuvat voimakkaasti puolueiden äänestäjäryhmien kohdalla. Perussuomalaisia äänestävät (82 %) katsovat, että etnisten vähemmistöjen asiat ovat kunnossa. Saman suuntaisesti, joskin paljon varovaisemmin ajattelevat keskustan (57 %) ja kokoomuksen (52 %) sekä kristillisdemokraattien (52 %) kannattajat (ks. kuvioliite). Puoluekentän vasemmassa laidassa ollaan eri mieltä. Vasemmistoliiton äänestäjistä vain 15 prosenttia, vihreiden kannattajista viidesosa (19 %) ja SDP:n kannattajista reilu kolmasosa (35 %) ajattelee, että

KUVIO 8. ”Etnisiin vähemmistöihin kuuluvilla on kantaväestön veroiset mahdollisuudet edetä elämässään” (%)

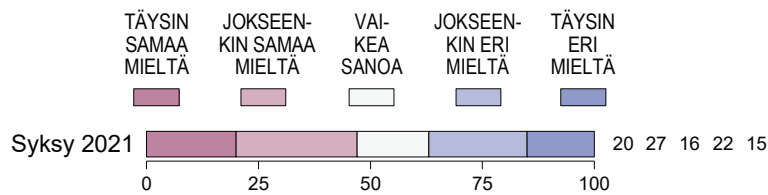
etniset vähemmistöjen mahdollisuudet edetä ovat kantaväestön veroiset.

Hieman samankaltainen asetelma syntyy seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohdalla. Enemmistö pitää näitä syrjittyinä vähemmistöinä, mutta tätä pienempi osuus (47 %) pitää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien edistämistä

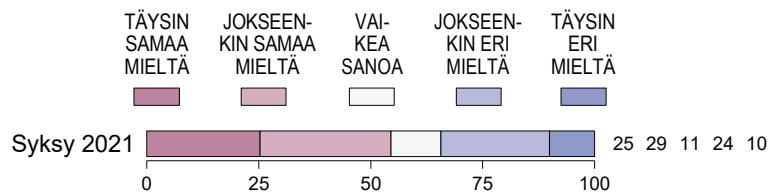
ensiarvoisen tärkeänä yhteiskunnallisena tavoitteena ja 37 prosenttia ei pidä (Kuvio 9).

Jakolinjat kysymyksessä piirtyvät jälleen poliittiselle kentälle, jossa vihreitä (88 %), vasemmistoliittoa (83 %) ja SDP:tä (66 %) äänestävät painottaisivat voimakkaasti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen aseman parantamista, mutta kristil-

KUVIO 9. "Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien edistäminen on ensiarvoisen tärkeä yhteiskunnallinen tavoite" (%)

KUVIO 10. "Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin suhtaudutaan Suomessa riittävän suvaitsevaisesti" (%)

Onko sukupuolia enemmän kuin kaksi?

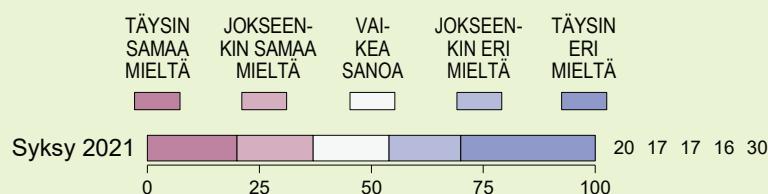
Sukupuolen moninaisuus on ollut viime aikoina mielenkiintoista jakava aihe poliitikkojen keskuudessa.^a Juridisesti sukupuolia tunnustetaan Suomessa vain kaksi. Juridisen ja biologisen sukupuolen lisäksi sukupuolella on sosiaaliset ja identiteettiin liittyvät ulottuvuutensa, jotka voivat olla moninaisia.^b

Suomalaisista kuitenkin vain 37 prosenttia tulkitsee, että sukupuolia on enemmän kuin kaksi (Kuvio 11). Selvästi suurempi osa (46 %) torjuu näkemyksen sukupuolten moninaisuudesta.

Naisista (47 %) suurempi osa kuin miehistä (27 %) tunnistaa enemmän sukupuolia kuin kaksi. Useiden sukupuolten tunnistaminen on myös ikäkysymys, sillä 18–25-vuotiaista keskimääräistä suurempi osa (48 %) tulkitsee, että sukupuolia on kahta enemmän.

Vihreiden (75 %) ja vasemmistoliiton (74 %) äänestäjien selvä enemmistö tunnistaa useampia sukupuolia, samaten myös SDP:n äänestäjien enemmistö (55 %). Toista mieltä ovat perussuomalaisten (81 % torjuu väittämän), kristillisdemokraattien (77 %), Liike Nytin (56 %), keskustan (55 %) ja kokoomuksen (53 %) kannattajat.

KUVIO 11. "Sukupuolia on enemmän kuin kaksi" (%)

^a Yle (2020).

^b THL (2022b).

lisdemokraattien (2 %) ja perussuomalaisten (9 %) kannattajat eivät. Muiden äänestäjryhmien kannat huojuvat väestön keskiarvon molemmin puolin.

Väestön enemmistön tuen puuttumista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asioiden nostamiselle yhteiskunnallisen agendan kärkeeseen selittää se, että enemmistö (54 %) suomalaisista on sitä mieltä, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin suhtaudutaan Suomessa riittävän suvaitsevaisesti jo nyt (Kuvio 10). Selvästi pienempi osuus (34 %) kokee, että suvaitsevaisuudessa on vielä tekemistä. Jakolinjat asiassa piirtyvät vasemmistoryhmien ja muiden puolueiden välille. Sama jako kahteen leiriin koskee suhtautumista myös sukupuolen moninaisuuteen (ks. *Onko sukupuolia enemmän kuin kaksi?* s. 10).

Sananvapautta ei mielellään rajoiteta

Tiettyjen edellä Kuviossa 3 esitettyjen ryhmien yhteiskunnallisen aseman arviointiin liittyy selviä identiteettipoliittisia piirteitä. Kärjekkäät jakolinjat piirtyvät perussuomalaisten sekä vasemmistoliiton ja vihreiden äänestäjien välille (ks. *Identiteetin politisoituminen* ss. 16–18). Perussuomalaisten äänestäjien näkemykset ovat kuin peilikuva vasemmistoliiton ja vihreiden äänestäjien näkemyksistä. Muiden puolueiden äänestäjien näkemykset sijoittuvat lähemmäs väestön keskimääräisiä näkemyksiä.

Perussuomalaisten äänestäjät eivät koe etuoikeutetuksi valkoihaisia, suomenkielisiä, hetero-

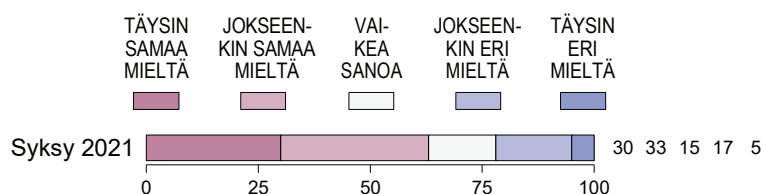
seksuaaleja, kantasuomalaisia ja konservatiiveja, kun vasemmistoliiton ja vihreiden äänestäjien enemmistö kokee. Vastaavasti vasemmiston ja vihreiden äänestäjien enemmistö kokee, että naiset, tummaihoiset, vieraskieliset etniset vähemmistöt, seksuaalivähemmistöt, sukupuolivähemmistöt ja turvapaikanhakijat ovat yhteiskunnassa syrjittyjä, mutta perussuomalaisten äänestäjät eivät jaa tätä käsitystä.

Näissä näkemyseroissa ollaan identiteettipoliittisten ristiriitojen ytimessä, sillä ne vaikuttavat myös siihen, minkälaiset keinot syrjimisen ehkäisemiseksi koetaan hyväksyttäväksi ja minkälaiset ei. Yleensä kyse on sananvapauden rajoittamisesta tavalla tai toisella, koska syrjinnän tulkitaan piilevän rakenteissa: suhtautumisessa ja puheissa.

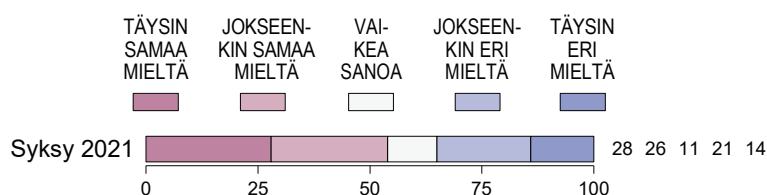
Suomalaiset ovat lähtökohtaisesti varsin allergisia sananvapauteen puuttumiselle. Lähes kaksi kolmesta (63 %) turvaisi sananvapauden kaikissa tilanteissa, myös silloin, kun joku kokee tekstin tai muun esityksen häiritseväksi tai loukkaavaksi (Kuvio 12). Toisella kannalla on reilu viidesosa (22 %).

Miehet (74 %) ovat selvästi naisia (52 %) valmiimpia puolustamaan sananvapautta, vaikka joku kokisi viestin loukkaavaksi. Enemmistö suomalaisista (54 %) kokee jopa, että sananvapaus on Suomessa uhattuna, sillä kriittiset mielipiteet leimataan yhä useammin vihapuheeksi (Kuvio 13). Reilu kolmasosa (35 %) ei näe sananvapauteen kohdistuvan tällaista akuuttia uhkaa.

KUVIO 12. ”Sananvapaus on turvattava kaikissa tilanteissa, myös silloin, kun joku kokee tekstin tai muun esityksen häiritseväksi tai loukkaavaksi” (%)

KUVIO 13. ”Sananvapaus on Suomessa uhattuna, sillä kriittiset mielipiteet leimataan yhä useammin vihapuheeksi” (%)

Huoli sananvapaudesta on suurinta perussuomalaisten (95 %) ja kristillisdemokraattien (79 %) äänestäjien parissa, mutta enemmistö myös kakkien muiden porvaripuolueiden kannattajista kokee, että sananvapautta uhkaa kriittisten mielipiteiden leimaaminen vihapuheeksi.

Vaikka suomalaiset yleisesti ottaen haluavat turvata laajan sananvapauden, ymmärrystä löytyy sille, että syrjiviä näkemyksiä esittäville ei tarjota mahdollisuutta julkisuuteen. Puolet (50 %) suomalaisista pitää tällaista lähestymistapaa oikeana (Kuvio 14). Kolmasosa (33 %) on vastakkaisella kannalla.

Naiset (58 %) ovat selvästi miehiä (42 %) valmiimpia rajoittamaan syrjiviä näkemyksiä esittävien ihmisten pääsyä julkisuuteen. Erityisen voimakkaiksi mielipide-erot kuitenkin äityvät eri puolueiden äänestäjäryhmien välillä. Vasemmistoliiton (80 %) ja vihreiden (78 %) äänestäjät ovat varsin yksimielisiä näkemyksessään, että syrjiviä näkemyksiä esittävät on syytä pitää poissa näkyvistä ja kuuluvista. Myös SDP:n (70 %) ja RKP:n (57 %) äänestäjien enemmistö rajoittaisi julkisuutta syrjiviä näkemyksiä esittäviltä. Täysin vastakkaisella kannalla ovat perussuomalaisten äänestäjät, joista kolme neljästä (76 %) ei pidä oikeana syrjiviä näkemyksiä esittävien sulkemista pois julkisuudesta. Kokoomuksen ja keskustan kannattajien keskuudessa näkemykset jakaantuvat, mutta molemmissa ryhmissä suurempi osa kallistuu hyväksymään julkisuuden rajoittamisen.

On kuitenkin syytä huomata, että väitteessä ei ole kyse sananvapauden rajoittamisesta, vaan siitä,

tarjotaanko syrjiviä näkemyksiä esittäville erityisesti mahdollisuutta julkisuuteen. Vaikka suomalaiset arvostavat sananvapautta laajasti, tahalliseen syrjintään ei suhtauduta kovin suopeasti.

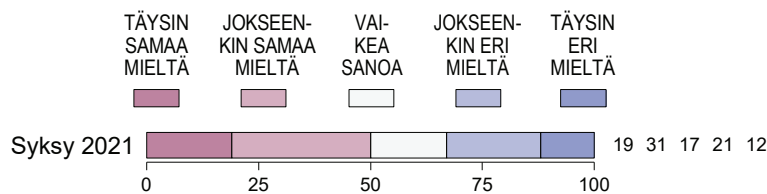
Varsinaiset sensuuritoimet syrjinnän ehkäisemiseksi eivät sitä vastoin saa kovin laajaa suosiota. Vain neljäsosa (26 %) on sitä mieltä, että on perusteltua poistaa nykyisin sopimattomina pidettäviä asioita esimerkiksi perinteisestä lastenkirjallisuudesta (Kuvio 15). 60 prosenttia on väittämän kanssa eri mieltä.

Nuoret ovat vanhempiaan taipuvaisempia hyväksymään tässä asiassa niin sanotun cancel-kulttuurin, sillä 18–25-vuotiaista lähes puolet (47 %) hyväksyy lastenkirjallisuuden sensuroinnin. Niin ikään opiskelijat (43 %) ovat muita valmiimpia sopimattomien osioiden poistamiseen lastenkirjallisuudesta.

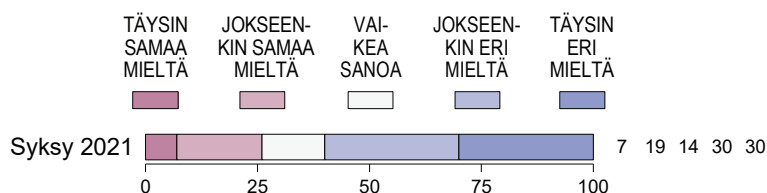
Erityisen valmiita lastenkirjallisuuden sensurointiin ovat vihreiden äänestäjät, joista 63 prosenttia yhtyy väittämään. Tiukimmin kirjojen sensurointiin suhtautuvat perussuomalaisten (89 % torjuu väittämän) ja kristillisdemokraattien (82 % torjuu) äänestäjät.

Samankaltaiset vastaukset saadaan tiedusteltaessa kantoja patsaiden tai muistomerkkien poistamiseen. Reilu neljäsosa (26 %) on sitä mieltä, että on oikein poistaa historiallisten merkkihenkilöiden patsaita tai muistomerkkejä, mikäli ilmenee, että heidän toimintansa on nykykäsityksen mukaan ollut täysin tuomittavaa (Kuvio 16). Selvä enemmistö (58 %) kuitenkin torjuu väittä-

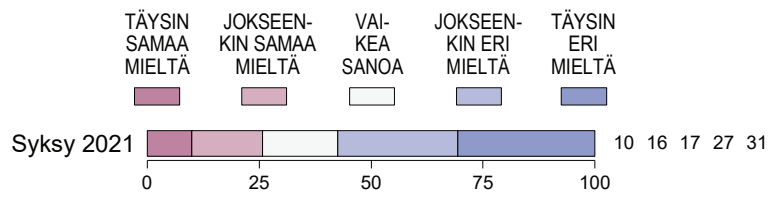
KUVIO 14. ”On oikein, ettei syrjiviä näkemyksiä esittäville henkilöille tarjota mahdollisuutta julkisuuteen” (%)

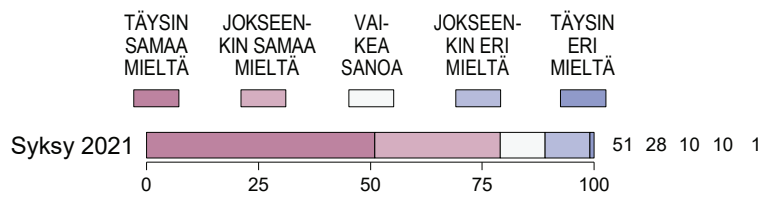
KUVIO 15. ”On perusteltua poistaa nykyisin sopimattomina pidettäviä asioita esimerkiksi perinteisestä lastenkirjallisuudesta” (%)

KUVIO 16. "On oikein poistaa historiallisten merkkihenkilöiden patsaita tai muistomerkkejä, mikäli ilmenee, että heidän toimintansa on nykykäsityksen mukaan ollut täysin tuomittavaa" (%)

KUVIO 17. "Historialliset muistomerkit ja vanhat teokset kertovat oman aikansa ajattelusta ja ilmiöistä, eikä niitä tule poistaa tai sensuroida" (%)

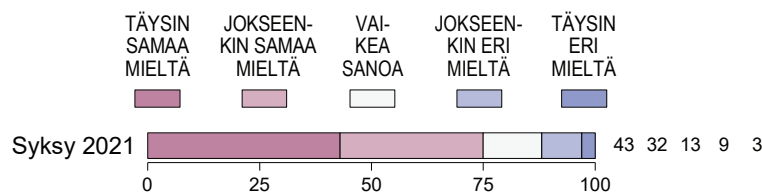
män. Näkemyserot väestöryhmissä ovat vastaavat kuin kysyttäessä lastenkirjojen sensuroinnin suotavuudesta.

Muistomerkkien tai vanhojen teosten sensurointi ylipäänsä vaikuttaa suomalaisille yleisesti ottaen kovin vieraalta ajatukselta. Peräti 79 prosenttia on sitä mieltä, että historialliset muistomerkit ja vanhat teokset kertovat oman aikansa ajattelusta ja ilmiöistä, eikä niitä tule poistaa tai sensuroida (Kuvio 17). Vain kymmenesosa (11 %) on toista mieltä.

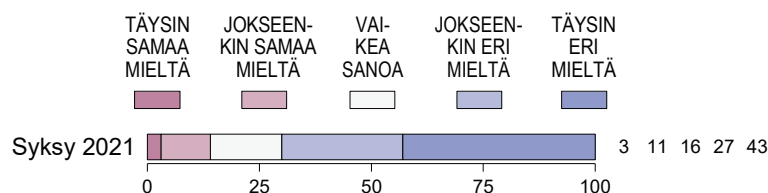
Suomalaisten laajasta halusta turvata sananvapaus kielii myös se, että kolme neljästä (75 %) suomalaisesta on sitä mieltä, että jokaisella pitää niin halutessaan olla oikeus arvostella uskontoja (Kuvio 18). Vain reilu kymmenesosa (12 %) ei sallisi uskontojen arvostelua.

Vastaavalla tavalla suomalaiset eivät näe perusteita rinnastaa uskontojen arvostelua rasismiin. Vain 14 prosenttia on sitä mieltä, että uskontojen arvostelun voi oikeutetusti rinnastaa rasismiin (Kuvio 19). 70 prosenttia torjuu väittämän.

KUVIO 18. "Jokaisella pitää niin halutessaan olla oikeus arvostella uskontoja" (%)

KUVIO 19. "Uskontojen arvostelun voi oikeutetusti rinnastaa rasismiin" (%)

Rasismia halutaan torjua

Huolimatta suomalaisten vähäisestä valmiudesta suoranaiseen sananvapauden rajoittamiseen, moni osoittaa valmiutta torjua rasismia kiinnittämällä aiempaa enemmän huomiota ihmisten toimintatapoihin. Puolet (50 %) suomalaisista hyväksyy niin sanotun antirasismien ohjenuoran ja pitää ainoana toimivana tapana ehkäistä rasismia ihmisten ohjaamista tunnistamaan yhteiskunnan rakenteissa, tavoissa ja puheissa piilevä rasismi (Kuvio 20). Vastakkaisella kannalla on 28 prosenttia.

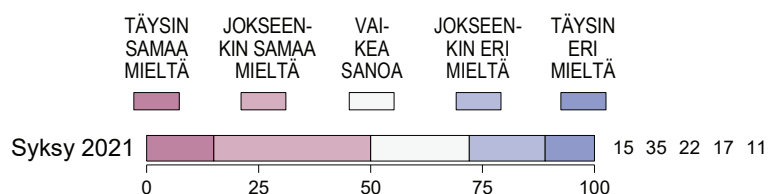
Rasismileimaa suomalaiset eivät kuitenkaan kovin herkästi käyttäisi. Vain hyvin harva (7 %) antirasismien toisinaan liitetyn äärimmäisen tulkinnan, joka määrittelee pohjimmiltaan rasistiksi jokaisen, joka ei aktiivisesti toimi etnisten vähemmistöjen syrjintää vastaan (Kuvio 21). Valtaosa suomalaisista (81 %) tyrmää väitteen.

Huomionarvoista on, että muissa kysymyksissä hyvin johdonmukaisen tiukasti rasismien vastai-

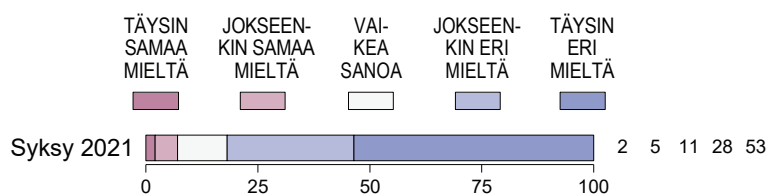
siksi profiloituvat vihreiden ja vasemmistoliiton äänestäjienkin enemmistö torjuu näin jyrkän väittämän ja vain reilu viidesosa heistä (23 % vas. ja 22 % vihr.) on väitteen kanssa samaa mieltä.

Suomalaiset havaitsevat yhteiskunnassamme selkeitä jakolinjoja sen suhteen, ketkä ovat syrjittyjä ja ketkä etuoikeutettuja. Vastaavasti nämä erilaiset arviot ja kokemukset selittävät varsin selvästi eroja näkemyksissä siitä, mitä syrjinnälle pitäisi yhteiskunnassa tehdä: onko sananvapaus pyhä arvo vai pitäisikö sitä rajoittaa syrjinnän vähentämiseksi. Jyrkimmät yhteiskunnalliset näkemyksistä paikantuvat kuitenkin poliittisesti melko suppeaan joukkoon eri puolueiden kannattajia. Vaikka suomalaiset ovat arvioineet EVAn Arvo- ja asennetutkimuksissa erilaisten yhteiskunnallisten ryhmien väliset ristiriidat melko suuriksi¹⁹, suomalaisten identiteetin rakennustekijät ovat hyvin homogeenisiä: vahvimmin suomalaisia yhdistää oman kansallisuuden ja äidinkielen arvostus.

KUVIO 20. ”Ainoa toimiva tapa ehkäistä rasismia on ohjata ihmisiä tunnistamaan yhteiskunnan rakenteissa, tavoissa ja puheissa piilevä rasismi” (%)

KUVIO 21. ”Jokainen, joka ei aktiivisesti toimi etnisten vähemmistöjen syrjintää vastaan, on pohjimmiltaan rasisti” (%)

Tutkittuun tietoon luotetaan

Kaksi kolmesta (68 %) suomalaisesta arvioi, että tutkijoiden antamaan tietoon voi luottaa, koska tutkimustieto on koko ajan avointa tiedeyhteisön kritiikille (Kuvio 22). Eri mieltä on 16 prosenttia.

Luottamus tutkijoiden tuottamaan tietoon vähenee iän kasvaessa (lukuun ottamatta eläkeikäisiä) ja kasvaa koulutustason kasvaessa. Mitä suurempi on asuinpaikkakunta, sitä enemmän tutkijoiden antamaan tietoon luotetaan. Perussuomalaisten äänestäjät erottuvat eri puolueiden äänestäjäryhmistä ainoana, jossa vähemmistö (45 %) arvioi, että tutkijoiden antamaan tietoon voi luottaa.

Täysin varauksetta kaikki suomalaiset eivät kuitenkaan luota tutkijoiden tuottamaan tietoon. 28 prosenttia arvioi, että tieteentekijöillä ja tutkijoilla on usein piilotettuja motiiveja, eikä heidän antamaansa tietoon voi siksi aina luottaa (Kuvio 23). Lähes puolet (48 %) luottaa kuitenkin tutkijoiden tietoon varauksetta.

Miehillä (37 %) on naisia (21 %) suurempi taipumus tunnistaa tieteentekijöillä piilotettuja motiiveja. Tutkijoiden motiiveja koskeva epäily kasvaa iän mukana ja vähenee koulutustason myötä. Perussuomalaisten

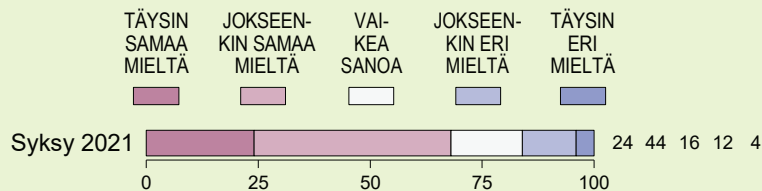
äänestäjien enemmistöllä (54 %) on varauksia tieteentekijöiden ja tutkijoiden piilotettujen motiivien suhteen.

Suomalaisten luottamuksesta julkisia lähteitä kohtaan kieli se, että vain 12 prosenttia arvioi saavansa yhteiskunnallisissa asioissa ystäviltään ja verkostoiltaan parempaa tietoa kuin julkisista lähteistä (Kuvio 24). Selvä enemmistö suomalaisista (63 %) on toisella kannalla.

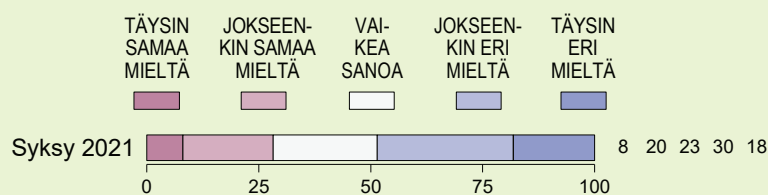
Sosiaalisen median merkityksen kasvu ihmisten tiedonlähteenä on nostanut esiin kysymyksen siitä, mikä merkitys oman kuplan (ystävät, sukulaiset, tutut, työkaverit) näkemyksillä on tiedon luotettavuuteen. Suomalaisten kohdalla luottamus instituutioihin on ollut hyvin vakaata.

Yhdenkään väestöryhmän enemmistö ei kallistu luottamaan ystäviinsä ja verkostoihinsa julkisia lähteitä enemmän. Pieniä eroja väestöryhmistä silti löytyy. Koulutustason kasvaessa suurempi osa tyrmää väitteen. Toisaalta perussuomalaisten (29 %) ja kristillisdemokraattien (32 %) äänestäjistä muita suurempi osa kallistuu luottamaan ystäviinsä ja verkostoihinsa julkisia lähteitä enemmän.

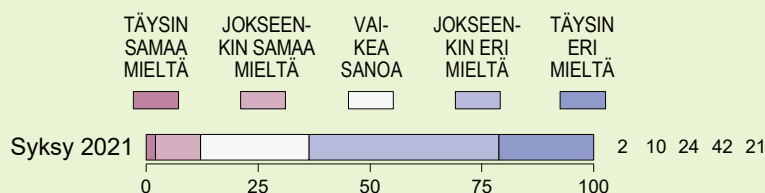
KUVIO 22. "Tutkijoiden antamaan tietoon voi luottaa, koska tutkimustieto on koko ajan avointa tiedeyhteisön kritiikille" (%)

KUVIO 23. "Tieteentekijöillä ja tutkijoilla on usein piilotettuja motiiveja, eikä heidän antamaansa tietoon voi siksi aina luottaa" (%)

KUVIO 24. "Yhteiskunnallisissa asioissa saan ystäviltäni ja verkostoiltani parempaa tietoa kuin julkisista lähteistä" (%)

^a Metelinen (2021b).

IDENTITEETIN POLITISOITUMINEN

Identiteettipoliittiset kysymykset jakavat suomalaisten näkemyksiä, mutta vain muutaman puolueen kannattajien keskuudessa.

S Väestöryhmittäisiä eroja suhtautumisessa identiteettipoliittisiin selvitetiin faktorianalyysillä, jossa identiteettipolitiikkaan liittyvät väittämät tiivistyivät kolmeksi eri muuttujaksi (Taulukko 1). Muut-

tujista ensimmäiselle voidaan antaa nimeksi ”syrjintä”, sillä siihen hakeutuvat sukupuolten tasa-arvoon, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemaan, etnisiin vähemmistöihin ja rasismiin liittyvät väittämät. Toisen

Taulukko 1. Suhtautuminen identiteettipolitiikkaan: muuttujat ja niiden faktorilataukset

	Syrjintä	Sananvapaus	Tiede
Naiset ovat yhteiskunnassamme alempiarvoisessa asemassa	0,805		
Naiset ja miehet ovat Suomessa nykyisin riittävän tasa-arvoisia	-0,804		
Sukupuolten tasa-arvosta puhutaan nykyään aivan liikaa	-0,718		
Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin suhtaudutaan Suomessa riittävän suvaitsevaisesti	-0,711		
Sukupuolten tasa-arvon suurin ongelma on kulttuurissa ja puheissa piilevä miesten vähättelevä suhtautuminen naisiin	0,698		
Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien edistäminen on ensiarvoisen tärkeä yhteiskunnallinen tavoite	0,676		
Sukupuolia on enemmän kuin kaksi	0,588		
Ainoa toimiva tapa ehkäistä rasismia on ohjata ihmisiä tunnistamaan yhteiskunnan rakenteissa, tavoissa ja puheissa piilevä rasismi	0,533	0,412	
Etnisiin vähemmistöihin kuuluvilla on maassamme kantaväestön veroiset mahdollisuudet edetä elämässään	-0,477		
Jokainen, joka ei aktiivisesti toimi etnisten vähemmistöjen syrjintää vastaan, on pohjimmiltaan rasisti	0,449	0,430	
Historialliset muistomerkit ja vanhat teokset kertovat oman aikansa ajattelusta ja ilmiöistä, eikä niitä tule poistaa tai sensuroida		-0,813	
On oikein poistaa historiallisten merkkihenkilöiden patsaita tai muistomerkkejä, mikäli ilmenee, että heidän toimintansa on nykykäsityksen mukaan ollut täysin tuomittavaa		0,804	
On perusteltua poistaa nykyisin sopimattomina pidettäviä asioita esimerkiksi perinteisestä lastenkirjallisuudesta		0,713	
Sananvapaus on turvattava kaikissa tilanteissa, myös silloin, kun joku kokee tekstin tai muun esityksen häiritseväksi tai loukkaavaksi		-0,535	
Sananvapaus on Suomessa uhattuna, sillä kriittiset mielipiteet leimataan yhä useammin vihapuheeksi		-0,502	0,488
On oikein, ettei syrjiviä näkemyksiä esittäville henkilöille tarjota mahdollisuutta julkisuuteen		0,492	
Tieteentekijöillä ja tutkijoilla on usein piilotettuja motiiveja, eikä heidän antamaansa tietoon voi siksi aina luottaa			0,829
Tutkijoiden antamaan tietoon voi luottaa, koska tutkimustieto on koko ajan avointa tiedeyhteisön kritiikille			-0,800
Yhteiskunnallisissa asioissa saan ystäväiltäni ja verkostoiltani parempaa tietoa kuin julkisista lähteistä			0,703

muuttujan nimi on "sananvapaus", ja siihen hakeutuvat sananvapauteen sekä sensuuriin liittyvät väittämät. Kolmas faktori on "tiede". Siihen hakeutuvat faktoroinnissa väitteet, joissa mitataan luottamusta tutkittuun tietoon verrattuna omilta verkostoilta saatuun tietoon.

Kuvaamme eri väestöryhmien välisiä suhtautumiseroja eriarvoisuuteen asennekartalla, jossa on kuvattuna suhtautuminen syrjintään ja sananvapauteen (Kuvio 25). Tiedettä koskevien väitteiden asennejakautumia on kuvattu edellä (ks. s. 15).

Akseleiden leikkauspiste kuvaa väestön keskimääräistä suhtautumista molempiin identiteettipolitiikan ulottuvuuksiin. Eri väestöryhmien pisteet asennekartalla kuvaavat niiden asenteita suhteessa toisiinsa ryhmiin sekä väestön keskimääräisiin näkemyksiin.

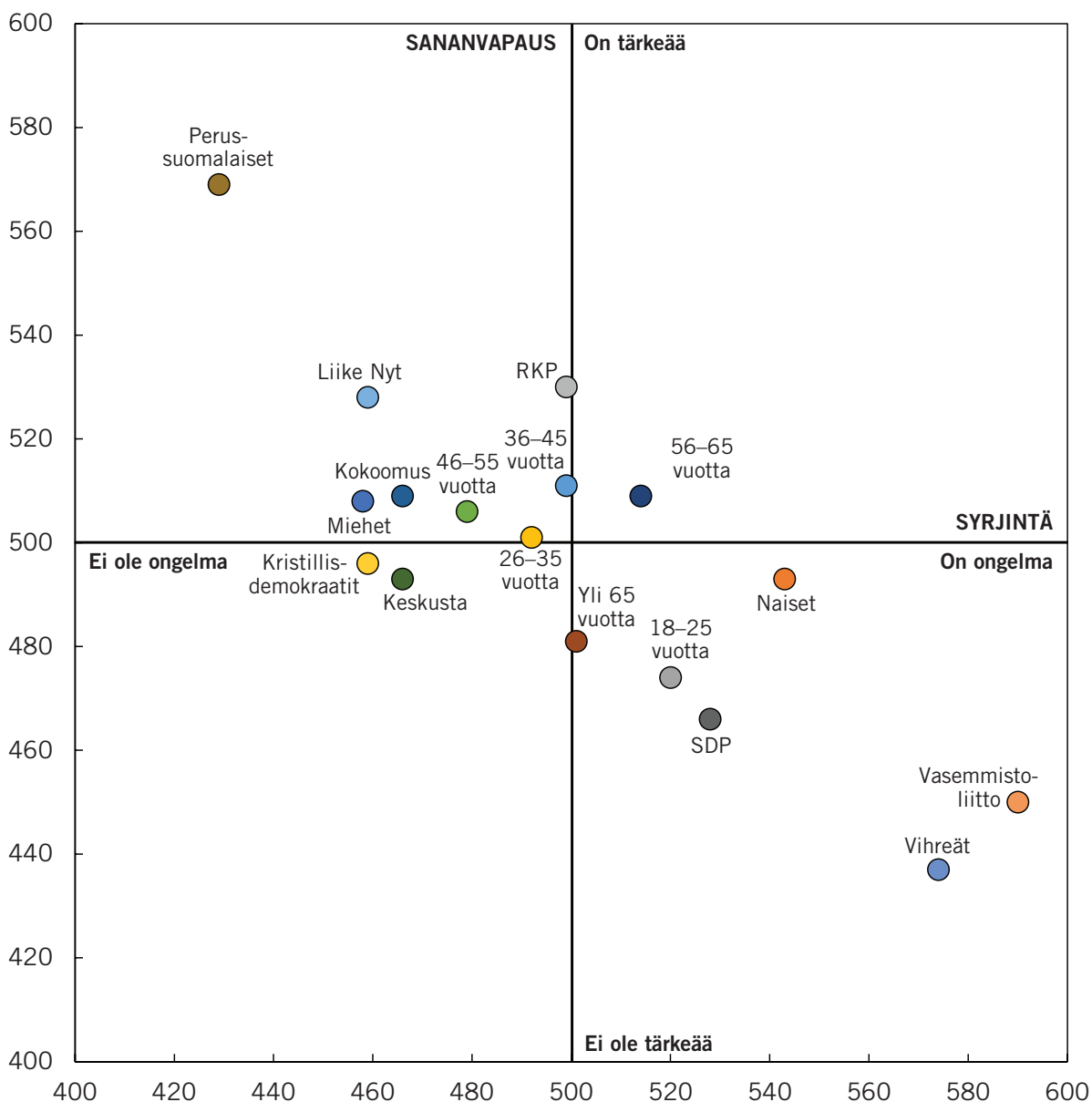
Liikuttaessa asennekartan pystyakselilla ylöspäin vahvistuu näkemys siitä, että sananvapaus on tärkeää, eikä historiallisia esineitä tule poistaa, lastenkirjoja sensuroida tai

rajoittaa ihmisten vapautta puhua loukkaavina koetuista asioista. Alaspäin mennessä valmius rajoittaa sananvapautta kasvaa. Liikuttaessa vaakakselilla oikealle korostuu näkemys, jonka mukaan sukupuolten tasa-arvossa on Suomessa vielä tekemistä, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet eivät ole riittävässä kunnossa ja rasismien torjuminen edellyttää aiempaa aktiivisempia toimia. Vastaavasti liikuttaessa vasemmalle tasa-arvon koetaan olevan melko lailla kunnossa Suomessa eikä rasismiakaan koeta akuutiksi ongelmaksi.

Valtaosa eri väestöryhmistä keskittyy melko lähelle origoa, mikä tarkoittaa, että niiden näkemykset eivät poikkea suuresti väestön keskimääräisistä näkemyksiä. Naiset sijoittuvat kartan oikeaan alalohkoon, jossa ajatellaan keskimääräistä vahvemmin, että syrjintä on ongelma ja sen kitkemiseksi sananvapautta voitaisiin rajoittaa.

18–25-vuotiaat ja SDP:n kannattajat asemoituvat kannoissaan jonoksi melko lähelle naisia.

KUVIO 25. Väestöryhmien suhtautuminen syrjintään ja sananvapauteen (faktoripistemääräkeskiarvot, akselien leikkauspiste = koko väestö keskimäärin)

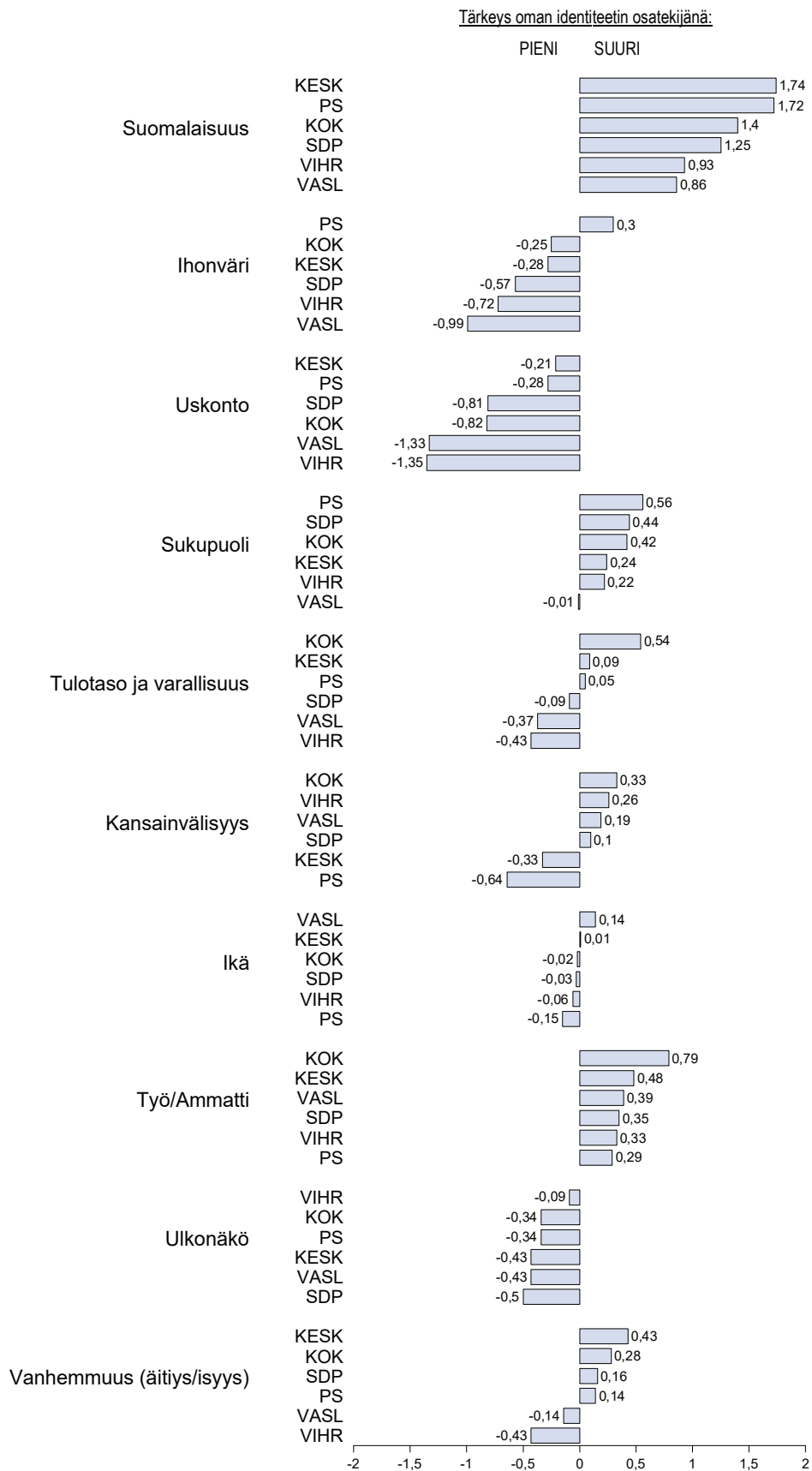

Miehet puolestaan sijoittuvat yhdessä monien muiden väestöryhmien kanssa kartan vasempaan ylälohkoon, melko lähelle kartan keskikohtaa. Tässä ryppäässä suhtaudutaan syrjintään hieman keskimääräistä huojentuneemmin ja ollaan varautuneita sananvapauden rajoitusten suhteen.

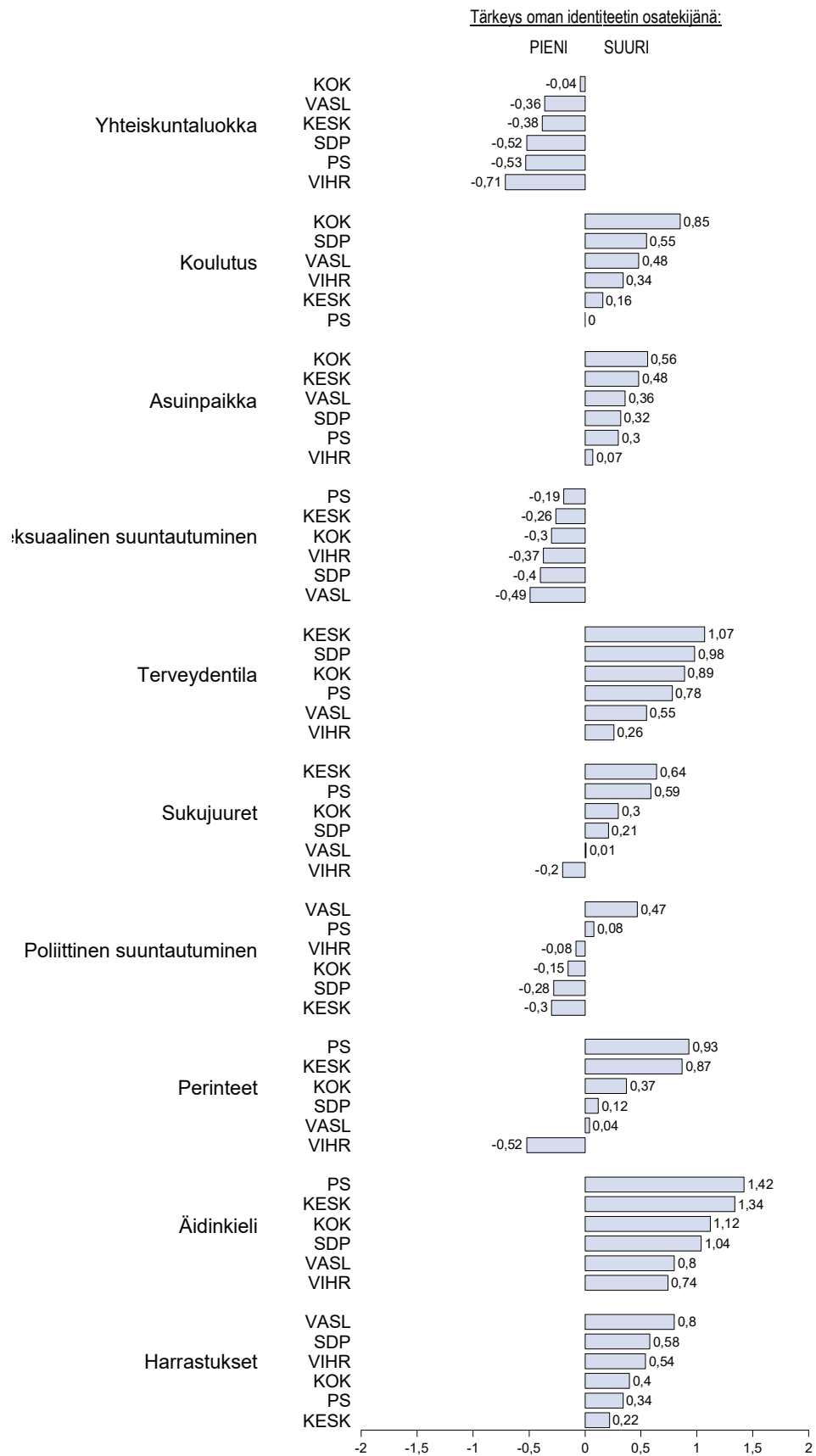
Merkittävät erot paikantuvat kuitenkin kolmen puolueen äänestäjryhmien välille. Varsin etäällä oikeassa alanur-

kassa sijaitsevat vasemmistoliiton ja vihreiden äänestäjät, joiden mielestä syrjintä on yhteiskunnallisesti merkittävä ongelma ja sen torjumiseksi on oikein rajoittaa sananvapautta. Näiden puolueiden äänestäjryhmien peilikuvana vasemmassa yläruudussa ovat perussuomalaisten äänestäjät, joiden mielestä siis sukupuolten ja vähemmistöjen syrjintä ei ole Suomessa ongelma ja sananvapautta ei saamissään oloissa rajoittaa.

LIITEKUVIO 1. Puolueiden identiteettiprofiilit (keskiarvojen poikkeamat asteikon neutraalista arvosta)

LIITEKUVIO 2. Puolueiden identiteettiprofiilit (keskiarvojen poikkeamat asteikon neutraalista arvosta)

VIITTEET

- 1 Heyes (2019).
- 2 Virtanen (2021).
- 3 The Economist (2021a).
- 4 The Economist (2021b).
- 5 Miscevic (2020).
- 6 Kurronen (2021a).
- 7 Yle (2021).
- 8 Haavisto (2019).
- 9 Muunsukupuolisten osuus EVAn Arvo- ja asennetutkimukseen vastanneista oli noin yksi prosentti. Vastaajaryhmän pienen koon vuoksi sitä koskevia tuloksia ei voida raportoida luotettavasti.
- 10 Metelinen (2021a).
- 11 Kristillisdemokraattien kannattajaryhmän pienehkön koon vuoksi tulokseen liittyy epävarmuutta. Kansainvälisyyttä identiteetilleen tärkeänä pitävien poikkeuksellisen suurta osuutta tässä ryhmässä saattaa kuitenkin selittää ryhmään kuuluvien osallistuminen eri tavoin kansainväliseen kristilliseen lähetystyöhön.
- 12 Tulon suuntaa antava ryhmän pienen koon ja vähäisen vastaajamäärän vuoksi. Liike Nytin ohella varauma koskee myös RKP:n kannattajien ryhmää.
- 13 Kurronen (2021b).
- 14 Haavisto ym. (2022).
- 15 Metelinen (2021a).
- 16 THL (2022a).
- 17 Kurronen (2021c).
- 18 Metelinen (2021b).
- 19 Haavisto ym. (2022).

LÄHTEET

- The Economist (2021a). How has the meaning of the word "woke" evolved?, <https://www.economist.com/the-economist-explains/2021/07/30/how-has-the-meaning-of-the-word-woke-evolved> (haettu 6.10.2022).
- The Economist (2021b). How did American "wokeness" jump from elite schools to everyday life?, <https://www.economist.com/briefing/2021/09/04/how-did-american-wokeness-jump-from-elite-schools-to-everyday-life> (haettu 6.10.2022).
- Haavisto, I. (2019). Rahan takia – Työ merkitsee suomalaisille ensisijaisesti ansioita, EVA Analyysi No 77.
- Haavisto, I., Kurronen, S. ja Metelinen, S. (2022). Sukset ristissä – Vasemmiston ja oikeiston välinen ristiveto jyrkkenee, EVA Analyysi No 107.
- Heyes, C. (2019). Identity Politics, teoksessa Zalta, E. N. (2019). The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2019 Edition), <https://plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/identity-politics>
- Kurronen, S. (2021a). Pandemian perintö – Ilmastokysymykset ja talous jakavat suomalaisten mielipiteitä, EVA Arvio No 33.
- Kurronen, S. (2021b). Tervetuloa töihin – yhä useampi suomalainen on suopea työperäiselle maahanmuutolla, EVA Arvio No 32.
- Kurronen, S. (2021c). Hyssyttelyn hinta – Sosiaaliset ongelmat kasaantuvat alkoholin ympärille, EVA Analyysi No 88.
- Metelinen, S. (2021a). Tasa-arvoiset – Suomalaiset kokevat eriarvoisuuden vähenevän, EVA Analyysi No 91.
- Metelinen, S. (2021b). Kansakunnan kivijalka – Pandemiassakin suomalainen luottaa presidenttiin, poliisiin ja puolustusvoimiin, EVA Analyysi No 95.
- Miscevic, N. (2020). Nationalism, teoksessa Zalta, E. N. (2020). The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2020 Edition), <https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/nationalism/> (haettu 6.10.2022).
- THL (2022a). Tasa-arvon edistysaskeleita, <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/lait-ja-politiikka/tasa-arvon-edistysaskeleita> (haettu 11.10.2022).
- THL (2022b). Sukupuolen moninaisuus, <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus> (haettu 6.10.2022).
- Virtanen, M. (2021). Ääripäät – Miten identiteettipolitiikka hajottaa Suomea, Docendo, Livonia Print, Latvia.
- Yle (2020). Eduskuntapuolueet erimielisiä sukupuolten määrästä – yli puolet ryhmien puheenjohtajista kirjaisi lakiin kolmannen tai useamman sukupuolen, <https://yle.fi/uutiset/3-11675194>
- Yle (2021). Yle selvitti jälleen millaiseksi suomalaiset kokevat elämänsä, <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2021/03/16/yle-selvitti-jalleen-millaiseksi-suomalaiset-kokevat-elamansa> (haettu 6.10.2022).

Näin kysely tehtiin

Tulokset perustuvat 2 042 henkilön antamiin vastauksiin. Tulosten virhemarginaali on kokoväestön tasolla 2–3 prosenttiyksikköä kumpaankin suuntaan. Tiedot kerättiin 24.9.–7.10.2021. Vastaajat edustavat koko maan 18–79-vuotiasta väestöä (pl. Ahvenanmaa). Aineisto on kerätty Taloustutkimus Oy:n internetpaneelissa, josta tutkimusotos on muodostettu ositetulla satunnaisotannalla. Aineisto on painotettu edustamaan väestöä iän, sukupuolen, asuinalueen, koulutuksen, ammatin tai aseman, toimialan ja puoluekannatuksen mukaan. Aineiston tilastollisen analyysin ja tulosgrafikan on tehnyt Pentti Kiljunen (Yhdyskuntatutkimus Oy). Tulokset ja niiden tarkemmat väestöryhmittäiset erittelyt löytyvät EVAn kotisivuilta. EVAn Arvo- ja asennetutkimuksia on tehty vuodesta 1984.

EVA Analyysin *Olen suomalainen* kirjoittaja

EVA:n toimituspäällikkö
SAMI METELINEN

ELINKEINOELÄMÄN VALTUUSKUNTA

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on elinkeinoelämän ajatuspaja, jonka tavoitteena on edistää yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA toimii elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vaikuttajien kohtaamispaikkana.

EVA tuottaa tietoa ja uusia näkökulmia julkiseen keskusteluun.

EVA Analyysit ottavat kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin ja tarjoavat ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Analyytit löytyvät EVA:n kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-0774 (Painettu) • ISSN 2342-0782 (PDF)